

## СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОМОФОБІЇ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

*У тезах охарактеризовано соціально-психологічні чинники гомофобії як специфічної форми дискримінаційної практики в умовах трансформаційних змін сучасного суспільства. Обґрунтовано історико-семантичні витоки терміну «гомофобія», окреслено основні її прояви у міжособистісній та соціальній взаємодії, а також виявлено наслідки її впливу на психоемоційний стан та соціальну інтеграцію представників ЛГБТК+ спільноти в суспільстві.*

*Значну увагу приділено узагальненню теоретичних та емпіричних досліджень щодо формування сексуальної орієнтації, що розглядається як результат взаємодії біологічних (генетичних, гормональних) та соціокультурних детермінант. Аргументовано, що гомофобні установки є похідними від стійких соціальних стереотипів і не мають наукового обґрунтування. Наведено, що хронічна дія стигматизації та маргіналізації зумовлює підвищений рівень психологічного дистресу та соціальної вразливості ЛГБТК+ осіб. Обґрунтовано доцільність і необхідність формування толерантного суспільного дискурсу на засадах прав людини як умови демократичного розвитку сучасного трансформаційного українського суспільства.*

**Ключові слова:** трансформаційне суспільство, дискримінація, сексуальна орієнтація, гомофобія, толерантність, психоемоційний стан, соціальні стереотипи, соціальні установки.

У сучасному українському суспільстві спостерігається зростання усвідомлення важливості забезпечення принципів рівності, недискримінації та створення безпечного соціального простору для особистості, незалежно від її особистісних характеристик, зокрема сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності тощо.

Водночас, в трансформаційному суспільстві проблема проявів гомофобії на разі залишається відкритою та актуальною, оскільки існують численні випадки булінгу, ізоляції у колективі та дискримінації з боку певних представників суспільства, що свідчить про стійке функціонування негативних соціальних стереотипів та упереджень.

Для кращого розуміння даної теми, вважаємо за доцільне окреслити: історико-семантичні витоки терміну «гомофобія»; основні її прояви у міжособистісній та соціальній взаємодії, а також виявити наслідки її впливу на психоемоційний стан та соціальну інтеграцію представників ЛГБТК+ спільноти в суспільстві. «Гомофобія» (homophobia) – термін, що позначає страх перед ЛГБТК+ людьми, часто асоціюється з упередженням ставленням до них та призводить до дискримінації в таких сферах як працевлаштування, побут, соціальне та правове життя. Надмірна упередженість, може призводити до вчинення актів фізичного насильства тощо [1]. З латинської homo – людина, людина чоловічої статі, phobia (від грецької φόβος) – ірраціональний страх. До середини XX століття даний термін не був у науковому вжитку і мав лише загальне значення «страх перед людьми», і тільки у 1969 році американський психолог єврейського походження Джордж Вайнберг почав вживати термін «гомофобія», саме як страх близького спілкування з гомосексуалами, а у випадку самих гомосексуалів – ненависть до себе (Society and the Healthy Homosexual, 1972) [2].

Науковці Лондонського університету імені королеви Марії розширюють і виокремлюють наступні прояви гомофобії: обзивання, образливі жарти, нав'язливі чи ворожі запитання, погрози, а також небажаний фізичний контакт і насилля. Це може відбуватися як усно, письмово, особисто, а також онлайн через кібербулінг (наприклад, електронною поштою, повідомленнями, соціальними мережами тощо) [3].

В контексті даної теми, варто розглянути зокрема поняття «гомосексуальність», оскільки воно є предметом гомофобії. Американська асоціація психологів визначає гомосексуальність як сексуальну орієнтацію, що стосується тривалої моделі емоційного, романтичного та/або сексуального потягу до чоловіків, жінок або обох статей. Протягом століть гомосексуальність була табуованою темою, та переслідувалась через низку релігійних, політичних, соціальних та культурних переконань. Як приклад, за часів нацистської Німеччини «Нацистська кампанія проти гомосексуалізму була спрямована проти понад мільйона німецьких чоловіків, які, як стверджувала держава, були носіями «дегенерації», що загрожувала «дисциплінованій маскулінності» Німеччини. Понад 100 000 чоловіків було арештовано відповідно до широко тлумаченого закону проти гомосексуалізму і засуджено як «антисоціальних паразитів» і «ворогів

держави». Приблизно 50 000 чоловіків відбули терміни ув'язнення як засуджені гомосексуалісти, тоді як невідому кількість було примусово госпіталізовано в психіатричні лікарні. Інші – можливо сотні – були кастровані за рішенням суду або примусово» [4].

Лише 17 травня 1990 року Всесвітня Організація охорони здоров'я (ВООЗ) виключила гомосексуальність із переліку міжнародної класифікації захворювань [5]. Відтак, у сучасному трансформаційному суспільстві вчені виокремлюють певні фактори формування сексуальної орієнтації людини, зокрема: (генетичні, гормональні, соціальні).

Вчені Національного центру біотехнічної інформації провели повногеномне дослідження асоціацій (GWAS) на 477 522 особах, виявивши п'ять локусів, значно пов'язаних із одностатевою сексуальною поведінкою. У сукупності всі перевірені генетичні варіанти спричинили від 8% до 25% варіацій одностатевої сексуальної поведінки, лише частково збігаючись між чоловіками та жінками, і не дозволяють суттєво передбачити сексуальну поведінку особи. Дослідження близнюків і сімей показали, що одностатева сексуальна поведінка частково залежить від генів, але попередні пошуки конкретних генів були недостатніми [6]. З одного боку, це дослідження підтверджує те, що сексуальна орієнтація частково формується на геномному рівні, і з іншої сторони спростовує ідею про «ген гомосексуальності».

Зокрема, є докази того, що внутрішньоутробні гормональні коливання можуть взаємодіяти з генами та впливати на сексуальну орієнтацію людини. Наприклад, дослідники виявили, що дівчата, які піддавалися впливу високого рівню андрогенів внутрішньоутробно, частіше були гомосексуальні (Dittmann, Kappes, & Kappes, 1992; Hines, Brook, & Conway, 2004; Meyer Bahlburg, Dolezal, Baker, & New, 2008; Zucker et al., 1996). Що ж стосується чоловіків, дослідження показує, що у геїв загалом більше старших братів, ніж у гетеросексуалів (Blanchard, 2001, 2004; Blanchard & Bogaert, 1996, 2004; Blanchard & Ellis, 2001; Бogaерт, 2003, 2006; Cantor, Blanchard, Paterson, & Bogaert, 2002; Шварц, Кім, Kolundzija, Rieger, & Sanders, 2010). Ймовірність того, що чоловік буде гомосексуалом збільшується з кожним старшим братом. Цей братерський порядок народження (або «ефект старшого брата»), як вважають вчені, є результатом внутрішньоутробної імунної відповіді матері, яка походить від кількох вагітностей хлопчиками [7].

Також були висунуті теорії про соціально-емоційний досвід дитинства і вплив батьків на сексуальну орієнтацію. Ці твердження включають те, що наявність домінуючої матері та відстороненого батька, або його відсутність, сприяють формуванню гомосексуальності серед чоловіків і жінок. Однак для цього бракує доказів, а існуючі дослідження дискредитують ці теорії сімейного виховання (Бекстед, 2012 рік; Ісай, 2009; Peplau & Gamets, 2000; Rosario & Schrimshaw, 2014). Хоча сімейне середовище насправді впливає на те, як виражається сексуальність людини, причинно-наслідковий зв'язок між стосунками батьків і дітей та сексуальною орієнтацією достовірно не встановлено.

Однак, існують дослідження, що показують: 95% геїв і 84% лесбійок відчували, що не обирали власну сексуальну орієнтацію. Це твердження доводить, що люди не обирають орієнтацію, а вона формується від ряду незалежних від них факторів, а отже гомофобія є проявом дискримінації людини [7].

До питання про психологічний вплив гомофобії на ЛГБТК+ спільноту: за дослідженнями Американської асоціації психологів виокремлюють два рівні дискримінації – соціальний та особистісний. Соціальний рівень, включає у себе обмеження можливостей працевлаштування, батьківства, визнання стосунків і часто виправдовуються стереотипними уявленнями про лесбіянок, геїв та бісексуалів. На особистісному рівні такі упередження та дискримінація також можуть мати негативні наслідки, особливо якщо лесбійки, геї та бісексуали намагаються приховати або заперечувати свою сексуальну орієнтацію. Незважаючи на те, що багато людей вчать справлятися з соціальною стигмою щодо гомосексуальності, така модель упередженого ставлення може мати серйозні негативні наслідки для їхнього здоров'я та благополуччя. На окремих осіб і групи вплив стигматизації може бути зменшений або посилений іншими характеристиками, такими як раса, етнічна приналежність, релігія, інвалідність тощо.

Систематичні прояви гетеронормативних упереджень, дискримінації та гомофобії стосовно осіб гомосексуальної орієнтації є причиною погіршення їхнього психічного стану. Хронічний стрес, зумовлений сексуальною стигматизацією та маргіналізацією, суттєво впливає на соціально-психологічні характеристики лесбійок, геїв, бісексуальних та інших квір осіб. Попри доведену ефективність соціальної підтримки як ресурсу подолання психологічних труднощів, ворожий соціальний контекст може значною мірою обмежувати її доступність для представників ЛГБТК+ спільноти [8].

Виходячи із вищезазначеного, результати проведеного дослідження засвідчують, що гомофобія є багатовимірним соціально-психологічним явищем, який, попри відсутність теоретичного чи емпіричного підґрунтя, продовжує відтворюватися в суспільній свідомості через домінантні культурні наративи, гетеронормативні установки та інституційні механізми стигматизації. За наявності науково обґрунтованих даних щодо багатофакторного – біологічного, гормонального та соціального – характеру формування сексуальної орієнтації, дискримінаційне ставлення до ЛГБТК+ осіб зберігається як системна перешкода на шляху до їхньої соціальної інклюзії, рівноправного становища та психоемоційного благополуччя. Встановлено, що тривала дія гомофобних практик чинить деструктивний вплив на психічне здоров'я представників ЛГБТК+ спільноти, спричиняючи посилення маргіналізації та соціальної вразливості. У зв'язку з цим актуальним є впровадження гуманістично орієнтованих освітніх, правозахисних та соціальних стратегій, спрямованих на деконструкцію упереджень і формування інклюзивного соціокультурного середовища, заснованого на принципах рівності, гідності та недискримінаційності.

## References

1. APA Dictionary of Psychology. URL: <https://dictionary.apa.org/homophobia>
2. Etymonline: Origin and history of homophobic. URL: <https://www.etymonline.com/word/homophobic>
3. Queen Mary University of London: What is homophobia, transphobia, acephobia and biphobia? URL: <https://reportandsupport.qmul.ac.uk/support/what-is-homophobia-transphobia-acephobia-and-biphobia>
4. Nazi persecution of homosexuals 1933-1945 URL: <https://www.ushmm.org/exhibition/persecution-of-homosexuals/>
5. World Health Organization: Moving one step closer to better health and rights for transgender people. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/17-05-2019-moving-one-step-closer-to-better-health-and-rights-for-transgender-people>
6. National Center of Biotechnology Information: Large-scale GWAS reveals insights into the genetic architecture of same-sex sexual behavior. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31467194/>
7. William Hall, SEXUAL ORIENTATION University of North Carolina at Chapel Hill (2019), (p. 7-8)
8. American Psychological Association: Understanding sexual orientation and homosexuality. URL: <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>

DOI 10.34132.mspc2025.01.08.38

Ruslan Chubuk  
Kamila Horemykina

## SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF HOMOPHOBIA IN A MODERN TRANSFORMATIONAL SOCIETY

*The theses describe the socio-psychological factors of homophobia as a specific form of discriminatory practice in the context of transformational changes in modern society. The historical and semantic origins of the term «homophobia» are substantiated, its main manifestations in interpersonal and social interaction are outlined, and the consequences of its impact on the psycho-emotional state and social integration of representatives of the LGBTQ+ community in society are revealed.*

*Considerable attention is paid to the generalization of theoretical and empirical research on the formation of sexual orientation, which is considered as the result of the interaction of biological (genetic, hormonal) and sociocultural determinants. It is argued that homophobic attitudes are derived from persistent social stereotypes and have no scientific basis. It is stated that the chronic effect of stigmatization and marginalization leads to an increased level of psychological distress and social vulnerability of LGBTQ+ individuals. The feasibility and necessity of forming a tolerant public discourse on the principles of human rights as a condition for the democratic development of modern transformational Ukrainian society is substantiated.*

**Keywords:** transformational society, discrimination, sexual orientation, homophobia, tolerance, psycho-emotional state, social stereotypes, social attitudes.

### Відомості про автора / Information about the Author

Чубук Руслан, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії, Навчально-наукового медичного інституту, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: [r.v.chubuk@ukr.net](mailto:r.v.chubuk@ukr.net), [orcid.org/0000-0002-8026-8255](https://orcid.org/0000-0002-8026-8255)

Ruslan Chubuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy of the Educational and Scientific Medical Institute of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: [r.v.chubuk@ukr.net](mailto:r.v.chubuk@ukr.net), [orcid.org/0000-0002-8026-8255](https://orcid.org/0000-0002-8026-8255)

Каміла Горемікіна, студентка другого курсу першого (бакалаврського) освітнього рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії, Навчально-наукового медичного інституту, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: [ikonic12062018@gmail.com](mailto:ikonic12062018@gmail.com), [orcid.org/0009-0000-0930-3399](https://orcid.org/0009-0000-0930-3399)

Kamila Horemykina, second-year student of the first (bachelor's) educational level of higher education, of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy of the Educational and Scientific Medical Institute of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: [ikonic12062018@gmail.com](mailto:ikonic12062018@gmail.com), [orcid.org/0009-0000-0930-3399](https://orcid.org/0009-0000-0930-3399)

